

วิเคราะห์กำเนิดและพัฒนาการพุทธศิลปวัตถุในอินเดีย
Analysis of the origins and development of
Buddhist artifacts in India

พระมหาประภาส ปรีชาโน (แก้วเกตุพงษ์)

Phramaha Prapas Kaewketpong

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

E-mail : purepas@hotmail.com

บทนำ

พุทธศิลป์ หมายถึง งานศิลปะ ประเภทต่างๆ ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรมและจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้น เพื่อส่งเสริมการเผยแผ่และการปฏิบัติ ทางพระพุทธศาสนาโดยตรงและเป็นสิ่ง ช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ให้ เกิดความศรัทธา ประพฤติปฏิบัติตนใน แนวทางที่ดีงาม ตามหลักธรรมของ พระพุทธศาสนา พุทธศิลป์อินเดียมีความ โดดเด่นเฉพาะ เพื่อมีจุดมุ่งหมายทำให้ ทราบถึงเนื้อหา วิธีการนำเสนอสื่อ สัญลักษณ์และจุดมุ่งหมายของงานพุทธ ศิลป์ โดยมีจุดประสงค์ที่บอกเล่าเรื่องราว เป็นสิ่งเคารพบูชาแทนพระพุทธรองค์ และ ใช้เพื่อประกอบกิจกรรม โดยผ่านงาน สถาปัตยกรรม ประติมากรรมและ จิตรกรรม สื่อสัญลักษณ์ คือ เส้น สี รูปทรง พื้นผิว แสงเงา วัสดุ เพื่อจรรโลง ใจ เกิดความศรัทธา เข้าใจในหลักธรรม คำสอนของพระพุทธเจ้า

ความเป็นมา

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นและมีความเจริญรุ่งเรืองอยู่ในทางภาคเหนือ ของประเทศอินเดียเมื่อประมาณ ๒๕๐๐ กว่าปีที่ผ่านมา โดยมีพระสัมมาสัมพุทธ เจ้าเป็นพระบรมศาสดา

สมัยที่พระพุทธเจ้ายังทรงมีพระ ชนม์ชีพอยู่นั้น ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามี การก่อสร้างพระพุทธรูป หรือสิ่งที่เป็น สัญลักษณ์แทนพระองค์แต่อย่างใด มีเพียง ศิลปกรรมที่เกิดจากอิทธิพลคำสอนทาง พระพุทธศาสนาที่เป็นสถาปัตยกรรม ที่ สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์สำหรับใช้สอย เท่านั้น (พระมหาวิชาญ เลี้ยวเส็ง, ๒๕๔๔ : ๑๖)

ในบรรดาพุทธศิลปวัตถุทั้งหมด นั้นวัดถือว่าเป็นพุทธศิลป์ที่เกิดขึ้นก่อน พุทธศิลปวัตถุทั้งหมด หลังจากที พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้อนุตตรสัมมา สัมโพธิญาณแล้ว ทรงแสดงพระธรรม เทศนาชื่อว่า อัมมจักกัปปวัตตนสูตรโปรด ภิกษุปัญจวัคคีย์จนพระอัญญาโกณฑ

ปัญญาได้รู้แจ้งเห็นจริงตามธรรมที่พระพุทธร่องค์ทรงสั่งสอนและทูลขออุปสมบทเป็น “ปฐมสาวก” องค์แรกในพระพุทธศาสนาต่อจากนั้นวันต่อๆ มา พระพุทธเจ้าทรงแสดงปณิณณกเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ที่เหลือจนทุกรูปได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน

จากนั้น พระพุทธร่องค์ทรงพิจารณาเห็นว่าอินทรีของพระภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้นแก่กล้าแล้ว จึงทรงแสดงพระธรรมเทศนาชื่ออนัตตลักขณสูตรโปรดพระภิกษุปัญจวัคคีย์ทั้งหมดเหล่านั้นเมื่อทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบแล้วท่านเหล่านั้นทั้งหมดจึงได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ในพรรษาแรกแห่งการตรัสรู้ พระพุทธเจ้าและพระภิกษุปัญจวัคคีย์ทรงจำพรรษาที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ทรงแสดงอนุปุกพิกถาโปรดพระยสะจนสำเร็จเป็นพระอรหันต์และพระธรรมเทศนานี้เองทำให้บิดามารดาตลอดจนภรรยาของยสะกุลบุตรได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน ประกาศตนเป็นอุบาสกและอุบาสิกาคนแรกในพระพุทธศาสนา ต่อจากนั้นสหายของพระยสะอีกจำนวน ๕๔ คน เมื่อทราบข่าวการบวชของพระยสะจึงเดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้าและได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์ หลังจากฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าแล้ว ท่านเหล่านั้นได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ หลังจากออกพรรษาแล้วพระพุทธองค์ทรงส่งพระสาวกจำนวน ๖๐ รูปเหล่านั้น

ไปประกาศพระศาสนาและตรัสสั่งภิกษุเหล่านั้นว่า

“ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์แม้เราก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์และเพื่อความสุขแก่ชนเป็นจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธูลีในตาน้อยมีอยู่ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรมจักมีผู้รู้ธรรมภิกษุทั้งหลายแม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม (วิ.ม. ๔/๓๒/๔๐)

หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนาไม่นานได้มีผู้มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุจำนวนมาก ต่อมาพระองค์ทรงแสดงธรรมโปรดพระเจ้าพิมพิสารและข้า

ราชบริพารพร้อมทั้งประชาชนชาวมคธจนได้ดวงตาเห็นธรรมครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสารได้ถวายสวนไผ่ ซึ่งเป็นพระราชอุทยานของพระองค์ให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าและพระสงฆ์สาวกด้วยพระดำรัสว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอถวายสวนเวฬุวันนั้น แต่พระสงฆ์โดยมีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขพระเจ้าข้า” พระพุทธองค์ทรงรับอารามนั้น แล้วทรงแสดงพระธรรมเทศนาถวายพระเจ้าพิมพิสารอาจหาญรื่นเริงแล้วทรงตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตอาราม” (เล่มเดียวกัน, ๕๙/๗๑-๗๒)

หลังจากที่พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงถวายสวนเวฬุวันให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าและภิกษุสงฆ์แล้วทรงพิจารณาเห็นว่าพระอารามแห่งนั้นไม่มีสิ่งก่อสร้างใดๆ เป็นพื้นที่ประกอบไปด้วยป่า ต้นไม้และภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าละเมาะ และลอมฟาง ซึ่งพระภิกษุสงฆ์ได้อาศัยอยู่ในที่นั้น ต่อมา เศรษฐีชาวเมืองราชคฤห์จึงได้สร้างวิหารให้เป็นที่อยู่ของพระสงฆ์

ในสมัยตอนต้นแห่งการตรัสรู้ขึ้นยังมีพระภิกษุจำนวนไม่มากนักและพระผู้มีพระภาคเจ้ายังมิได้ทรงบัญญัติเสนาสนะแก่ภิกษุทั้งหลาย การอยู่ของ

พระภิกษุทั้งหลายในสมัยนั้นจึงอยู่ตามป่า โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎี ที่แจ้ง หรือลอมฟาง เป็นต้น

วันหนึ่งเศรษฐีชาวเมืองราชคฤห์ได้เดินทางไปสวนเวฬุวันแต่เช้าตรู่ได้เห็นภิกษุเหล่านั้นเดินออกมาจากที่อยู่ของตน จึงเกิดความศรัทธาเลื่อมใสและเรียนถามว่าหากตนจะสร้างวิหารถวายให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์จะได้หรือไม่ พระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นจึงแจ้งให้เศรษฐีผู้นั้นทราบ ว่าพระพุทธเจ้ายังมีได้ทรงอนุญาตให้ภิกษุอยู่จำพรรษาในวิหาร จากนั้นเศรษฐีชาวเมืองราชคฤห์ผู้นี้ จึงเดินทางไปเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและกราบทูลความประสงค์ของตนให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ พระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้พระภิกษุสามารถอยู่จำพรรษาในเสนาสนะได้ดังพระดำรัสว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียวเรือนชั้น เรือนโถงและถ้ำ” (วิ.จ. ๗/๒๐/๕๕)

ภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด ให้เป็นที่อยู่อาศัยของพระภิกษุแล้วคฤหบดีชาวเมืองราชคฤห์ผู้นี้ ได้สร้างวิหารถวายแด่พระภิกษุสงฆ์อีกเป็นจำนวน ๖๐ หลัง จึงนับได้ว่าวัดแห่งนี้เป็นต้นกำเนิดของพุทธศิลป์ในพระพุทธศาสนาภายหลังจากที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุ

สงฆ์อยู่วัดแล้ว ต่อมาจึงมีบุคคลอื่นๆ ที่มี ความศรัทธาเลื่อมใสและเห็นความจำเป็น ที่พระภิกษุจะต้องมีวัดเป็นที่อยู่จำพรรษา อีกหลายท่านเช่น ท่านอนาถปิณฑิก เศรษฐีได้สร้างวัดพระเชตุวันมหาวิหาร นางวิสาขาได้สร้างวัดบุพพารามในเมือง สาวัตถิ เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว เมื่อครั้งที่ พระพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่นั้น มีวัดอีก หลายแห่งที่ผู้มีจิตศรัทธาถวาย เช่น วัด ชิวกัมพวัน สร้างถวายโดยหมอชิวโก มารภัจจ วัดโฆสิตาราม สร้างถวายโดยโฆ สกเศรษฐี ชาวเมืองโกสัมพี และวัดนิโคร ธาราม สร้างถวายโดยพระประยูรญาติ ชาวศากยวงศ์และวัดที่ปรากฏเป็นวัด สดุดท้าย คือ วัดอัมพปาลีวัน ซึ่งสร้างถวาย โดยหญิงงามเมืองชาวเมืองเวสาลี ชื่ออัม พปาลี

ตำนานการสร้างพุทธศิลป์

จากการศึกษาหลักฐานที่ปรากฏ ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎก นั้นวัดในสมัยที่พระพุทธเจ้า เริ่มประกาศพระพุทธศาสนานั้น เป็น สถานที่สร้างเพื่อการใช้สอยตามความ จำเป็น ซึ่งอำนวยความสะดวกในการ ปฏิบัติสมณธรรม ไม่มีความหรูหรา หรือ วิจิตรพิสดารแต่อย่างใด เป็นสถานที่สร้าง ด้วยความเรียบง่าย มุ่งประโยชน์ในการ ใช้สอยเป็นสำคัญเช่น เป็นที่ป้องกันความ หนาว ความร้อน จากลมฝนและแสงแดด ตลอดจนสัตว์ร้ายชนิดอื่นๆที่จะมา

เบียดเบียนทำร้าย การถวายที่อยู่แก่ พระสงฆ์จัดเป็นประโยชน์สูงสุด เพื่อเป็น ที่หลีกเร้นในที่อันสงัด เพื่อการเพ่ง พิจารณา และเพื่อความเห็นแจ้ง พระ พุทธองค์ทรงตรัสสรรเสริญว่าเป็นทานอัน เลิศ (เล่มเดียวกัน, ๒๐๒ : ๕๖)

จากการศึกษาวิเคราะห์ความ เป็นมาของวัดในพระพุทธศาสนานั้นจะ เห็นว่า มีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับและ ต่อเนื่องโดยเริ่มแรกจากพื้นที่เป็นป่าอัน เงียบสงัด ต่อมา จึงมีการเพิ่มเติมก่อสร้าง สิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับการใช้สอย เพื่อสะดวกในการประพฤติพรหมจรรย์ ของพระภิกษุ การก่อสร้างวัดจึงมีความ สวยงามวิจิตรพิสดารมากขึ้นตามลำดับ และถือว่าการสร้างวัดอันเป็นศาสนสถาน เหล่านี้ เป็นการบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ คือ ทานมัย ได้แก่ บุญอันสำเร็จด้วยการ บริจาคทาน ที่ประกอบด้วยจิตศรัทธาอัน เป็นกุศลพร้อมด้วยสติปัญญาและฝีมือเชิง ช่างของบุคคลดังกล่าว เพื่อถวายเป็น พุทธบูชาและฝากฝีมือไว้ในแผ่นดินให้คน รุ่นหลังได้ศึกษาและถือเป็นแบบอย่าง วัด จึงกลายเป็นที่รวมของศิลปวัฒนธรรม ของชาติที่ได้รับการทำนุบำรุงและรักษา สืบสานด้านวัฒนธรรมมาเป็นเวลาช้านาน และเป็นบ่อเกิดแห่งความศรัทธาเลื่อมใส ของพุทธศาสนิกชนทั่วไป ตั้งแต่อดีตจน กระทั่งปัจจุบันนี้

ในครั้งที่พระพุทธเจ้ายังทรงพระ ชนม์อยู่นั้นมีหลักฐานที่แสดงว่าพระสฤป หรือเจดีย์เกิดขึ้นแล้ว หลังจากทีพระพาหิ

ยะทารุจิริยะได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า ขณะที่พระองค์กำลังเสด็จบิณฑบาตอยู่ จนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ว พระพาหิยะทารุจิริยะได้ทูลขอการอุปสมบทกับพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงตรัสให้พระพาหิยะทารุจิริยะไปหาบาตรและจีวรให้ครบเสียก่อนพระองค์จึงจะประทานการอุปสมบทให้ ขณะที่พระพาหิยะทารุจิริยะกำลังหาบาตรและจีวรอยู่นั้นเอง ท่านถูกวัวบ้าขวิดเป็นเหตุให้ท่านต้องปรินิพพานครั้งแรกไม่มีใครทราบท่านเป็นพระอรหันต์ แต่หลังจากที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่หมู่พระภิกษุที่ทูลถามถึงคติภพที่เกิดของท่านว่า พระพาหิยะทารุจิริยะเป็นพระอรหันต์หลังจากที่ทำการฌาปนกิจศพของท่านเรียบร้อยแล้ว พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งให้สร้างสถูปหรือเจดีย์ เพื่อบรรจุอัฐิของท่านไว้ที่ทางสี่แพร่ง เพื่อให้พุทธบริษัทได้สักการบูชา (ขุ.ธ. ๒๕/๔๗-๕๐/๕๗-๖๐)



นอกจากนั้น พระสารีบุตรซึ่งเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาและพระโมคคัลลานะพระอัครสาวกเบื้องซ้าย เมื่อรู้ว่าจะต้องนิพพานก็มากราบทูลลาพระพุทธเจ้า ภายหลังจากปรินิพพานและฌาปนกิจศพเรียบร้อยแล้ว พระพุทธเจ้าทรงให้นำอัฐิธาตุของพุทธสาวกทั้งสอง บรรจุไว้ในเจดีย์ที่ขุ้มประตู่ วัดพระเชตุวันมหาวิหาร (พระพิมลธรรม (ชอบ อนุจารี), ๒๕๓๓ : ๑๖๗-๑๖๘)

กำเนิดพุทธศิลป์

ส่วนพุทธศิลป์วัตถุที่เป็นประติมากรรม เช่น พระพุทธรูปนั้นที่ปรากฏในครั้งที่พระองค์ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ปราบพญศเดียรฤทัยในเมืองสาวัตถี โดยการเนรมิตรูปของพระองค์อยู่ในอิริยาบถต่างๆ เป็นคู่ๆ แล้ว (ขุ.ป. ๓๑/๒๘๔/๑๐๐) หลังจากนั้น ทรงใคร่ครวญว่าพระพุทธเจ้าในอดีตทั้งหลายเมื่อทรงกระทำยมกปาฏิหาริย์แล้วจึงทรงเสด็จเข้าจำพรรษา ณ สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เพื่อแสดงพระอภิธรรมปิฎกโปรดพระพุทธมารดาตลอดระยะเวลา ๓ เดือน โดยไม่มีการหยุดพักเลย ในช่วงเวลาที่เสด็จบิณฑบาตทรงเนรมิตพระพุทธองค์หนึ่ง ซึ่งเรียกว่า พระพุทธรเนรมิต แสดงพระอภิธรรมปิฎกแทนพระองค์เมื่อทรงกระทำภัตกิจแล้วจึงเสด็จขึ้นบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์และทรงแสดงพระอภิธรรมปิฎกต่อจากที่พระพุทธเนรมิตแสดงค้างไว้ (ขุ.ธ.อ. ๔๔/๘๒-๘๘)

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ในเรื่องตำนานพระแก่นจันทน์ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงพระอภิธรรมปิฎกโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงใคร่ครวญถึงพระพุทธเจ้าเป็นอย่างยิ่ง จึงรับสั่งให้ช่างนำไม้แก่นจันทน์มาแกะสลักเป็นพระรูปของพระพุทธองค์ตั้งไว้บนอาสนะที่พระองค์เคยประทับเมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จกลับจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์แล้วพระแก่นจันทน์ได้ลุกขึ้นมากระทำปฏิสนธาร้อนรับพระพุทธเจ้าพระองค์ได้ตรัสสั่งพระแก่นจันทน์กลับไปประทับที่เดิมเพื่อให้พระแก่นจันทน์นั้นเป็นแบบของการสร้างพระพุทธรูปหลังจากพระองค์ปรินิพพานแล้ว (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, ๒๕๑๕ : ๔๒)

พุทธพจน์กับการสร้างพุทธศิลป์

หลักฐานสำคัญที่ปรากฏต่อมาคือ ก่อนที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานระหว่างต้นสาละ ณ สาละวันมยาน เมืองกุสินาราหมู่เทวดาและมนุษย์ต่างพร้อมใจกันบูชาพระพุทธองค์ด้วยเครื่องสักการะต่างๆ เพราะคิดว่านับแต่นี้ต่อไปจะไม่ได้เห็นพระพุทธเจ้าอีกต่อไปแล้ว พระอานนท์ได้กราบทูลถึงความรู้สึกเช่นนี้ของหมู่เทวดาและมนุษย์ให้พระองค์ทรงทราบพระพุทธเจ้าทรงตรัสว่าสังเวชนียสถาน ๔ แห่ง คือ

- ๑) สถานที่ที่พระตถาคตประสูติ
- ๒) สถานที่ทรงตรัสรู้อันุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ
- ๓) สถานที่ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร
- ๔) สถานที่เสด็จดับขันธปรินิพพาน

เป็นสถานที่ที่พุทธบริษัท ๔ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา ควรไปสักการบูชา (ที.ม. ๑๐/ ๒๐๒/ ๑๕๐-๑๕๑)

หลังจากสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึงสถานที่อันเป็นสังเวชนียสถานทั้ง ๔ แก่พระอานนท์แล้ว พระเถระได้กราบทูลถามถึงเรื่องพิธีการถวายเพลิงพระบรมศพและจุดมุงหมายของการสร้างสถูป พระพุทธเจ้าตรัสว่า

“พวกเขาใช้ผ้าไหมห่อพระบรมศพพระเจ้าจักรพรรดิเสร็จแล้วจึงห่อผ้าด้วยสำลีบริสุทธิ์แล้วจึงห่อด้วยผ้าไหมอีกชั้นหนึ่งทำโดยวิธีนี้จนห่อพระบรมศพของพระเจ้าจักรพรรดิด้วยผ้าและสำลีได้ ๑,๐๐๐ ชั้นแล้วอัญเชิญพระบรมศพลงในรางเหล็กที่เต็มด้วยน้ำมันครอบด้วยรางเหล็กอื่นอีกทำจิตกาธานด้วยไม้หอมล้วนแล้ว ถวายเพลิงพระบรมศพพระเจ้าจักรพรรดิสร้างสถูปไว้ที่หนทางสี่แพร่งพวกเขาพึงปฏิบัติพระบรมศพตถาคตเหมือนที่เขา

ปฏิบัติ พระบรมศพพระเจ้าจักรพรรดิชนเหล่าใดจักยกมาลัยของหอมหรือจุ่มขึ้นอภิวาทหรือทำจิตให้เลื่อมใสในพระสถูปนั้น การกระทำเช่นนั้นจักเป็นประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขแก่ชนเหล่านั้นสิ้นกาลนาน” (เล่มเดียวกัน, ๒๐๕/๑๕๒)

กำเนิดการสร้างพระสถูป

ลำดับต่อมาพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงการสร้างพระสถูปถวายแก่บุคคล ๔ จำพวก ว่าอานนท์ ภูปารหุบุคคล คือ ผู้ควรสร้างสถูปถวาย ๔ จำพวก ได้แก่

๑) พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นภูปารหุบุคคล

๒) พระปัจเจกพุทธเจ้าเป็นภูปารหุบุคคล

๓) พระสาวกของพระตถาคตเป็นภูปารหุบุคคล

๔) พระเจ้าจักรพรรดิเป็นภูปารหุบุคคล (เล่มเดียวกัน, ๒๐๖/๑๕๓)

บุคคลดังกล่าวนี้เป็นบุคคลพิเศษสมควรแก่การสร้างพระสถูปบรรจุอัฐิธาตุไว้สำหรับการสักการบูชากราบไหว้ของผู้มีจิตศรัทธาเลื่อมใส เพราะเป็นมูลเหตุทำให้เกิดไปเกิดในสุคติภพได้ดังที่ตรัสว่า

ชนเป็นอันมากทำจิตให้เลื่อมใสด้วยคิดว่า นี่เป็นสถูปของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น... นี่เป็นสถูปของพระปัจเจกสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระองค์นั้น...นี่เป็นสถูปของพระสาวกของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น พวกเขาทำจิตให้เลื่อมใสในพระสถูปนั้น หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์... (เล่มเดียวกัน, ๒๐๖/๑๕๓-๑๕๔)

หลังจากที่ พระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ ๗ วัน พวกมัลลกษัตริย์ได้ทำพิธีถวายเพลิงพระบรมศพของพระองค์จนสำเร็จเรียบร้อย ระหว่างที่มีการฉลองพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าอยู่นั้น ข้าราชการปรินิพพานและการถวายเพลิงพระบรมศพของพระพุทธเจ้าได้แพร่ไปยังบรรดาเมืองต่างๆ อันประกอบด้วย

๑) กรุงราชคฤห์ มีพระเจ้าอชาตศัตรูเวเทหิบุตร เป็นกษัตริย์

๒) เมืองเวสาลี มีกษัตริย์ลิจฉวีปกครอง

๓) เมืองกบิลพัสดุ์ มีกษัตริย์ศากยวงศ์ปกครองอยู่พร้อมทั้งพระประยูรญาติ

๔) เมืองอัลลกะปะปะ มีเจ้าฤดีปกครอง

๕) เมืองรามคาม มีกษัตริย์โกลิยะปกครอง

๖) เมืองเวฐฐทีปะกะ มีพราหมณ์เวฐฐทีปะกะปกครอง

๗) เมืองปาวา มีมัลลกษัตริย์ปกครอง

เมืองเหล่านี้ต่างส่งทูตและกองทัพอันไปยังเมืองกุสินาราเพื่อขอพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า โดยกล่าวเป็นทำนองเดียวกันว่า พวกตนต้องการพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าเพื่อจะได้สร้างพระสถูปบรรจุและทำการฉลอง

พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราได้ตรัสตอบทูตเหล่านั้นว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานในเขตบ้านเมืองของตน พวกตนจะไม่แบ่งพระบรมสารีริกธาตุให้แก่ผู้อื่น เมื่อพวกเจ้ามัลละตรัสตอบแก่ทูตเมืองต่างๆ เช่นนี้แล้ว ทำให้ทูตต่างเมืองเหล่านั้นเกิดความไม่พอใจโทณพราหมณ์เห็นเหตุการณ์ซึ่งส่อเค้าว่าจะเกิดความไม่สงบขึ้นจึงกล่าวกับคณะทูตเหล่านั้นว่า

“ท่านผู้เจริญทั้งหลาย โปรดฟังคำชี้แจงของข้าพเจ้าหน่อยหนึ่งเถิดพระพุทธเจ้าของพวกเราทรงถือหลักขันติธรรม ไม่ควรที่จะประหัตประหารกัน เพราะส่วนแบ่งพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าผู้เป็นอุดมบุคคลขอให้ทุกฝ่ายพร้อมใจกันแบ่งพระบรมสารีริกธาตุออกเป็น ๘ ส่วน พระสถูปจะได้กระจายไปยังทิศต่างๆ มีประชาชนจำนวนมากผู้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าผู้มี

จักขุ” (เล่มเดียวกัน, ๒๓๗/๑๗๘)

คณะทูตต่างๆ เมื่อได้ฟังคำของโทณพราหมณ์เช่นนี้แล้ว จึงตกลงให้โทณพราหมณ์เป็นผู้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุออกเป็น ๘ ส่วนเท่าๆ กัน และได้ขอทานที่ตวงพระบรมสารีริกธาตุนั้นเพื่อนำไปบรรจุในพระสถูปสำหรับสักการบูชาภายหลังเจ้าโมริยะแห่งเมืองปีปผลิวันส่งทูตมาขอแบ่งส่วนพระบรมสารีริกธาตุบ้าง แต่เมื่อมาถึงการแบ่งพระบรมสารีริกธาตุได้เสร็จสิ้นไปแล้วเจ้ามัลละเมือง กุสินารา จึงมอบพระอังคาร (เถ้าถ่าน) ให้ไปเจ้าโมริยะจึงนำไปบรรจุในสถูปที่ทรงสร้างไว้สำหรับสักการบูชาที่เมืองของตน (เล่มเดียวกัน, ๒๓๘/๑๗๘-๑๗๙)

บทสรุป

ดังนั้น ในสมัยพุทธกาลพุทธศิลป์วัตถุจะปรากฏมีเพียง สถาปัตยกรรมและประติมากรรม ส่วนเรื่องจิตรกรรมยังไม่มีหลักฐานที่ปรากฏแน่ชัด จากการศึกษาได้ทำให้ทราบว่าพุทธศิลป์ในอินเดีย (พระพุทธรูป) เกิดขึ้นจริงๆ เพราะกษัตริย์ชาวกรีก ช่วงยุคพระเจ้าเมนันเดอร์ หรือ พระเจ้ามีลิทึ่ ประมาณ พ.ศ. ๕๐๐ โดยช่างชาวกรีกได้แกะสลักพระพุทธรูปในยุคแรก ต่อมาก็ถ่ายทอดงานแกะสลักแก่ช่างชาวอินเดีย สังเกตได้จากพุทธศิลป์ในยุคสมัยมูรธา ราว พ.ศ. ๖๐๐ จนสืบต่อมาถึงยุคปัจจุบัน



บรรณานุกรม

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. (๒๕๒๕). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย พิมพ์เนื่องวโรกาส ครบ ๒๐๐ ปี แห่งกรุง
รัตนโกสินทร์ พุทธศักราช ๒๕๒๕, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏ
ราชวิทยาลัย.

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ .(๒๕๑๗). ตำนานพุทธเจดีย์, กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.

_____. (๒๕๑๕). ตำนานพระพุทธรเจดีย์, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา.

กรมศิลปากร. (๒๕๓๖). คู่มือ: การปฏิบัติงานของภัณฑารักษ์ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
กรมศิลปากร, กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

_____. (๒๕๕๒). ศิลปะทวารวดี : ต้นกำเนิดพุทธศิลป์ในประเทศไทย,
กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.

ชะลูด นิ่มเสมอ. (๒๕๓๙). องค์ประกอบของศิลปะ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร: ไทย
วัฒนาพานิช.